

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На правах рукопису

ГОНЧАР Юлія Борисівна

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ США ЩОДО ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ (кінець 80-х-90-і роки)**

07.00.02 - Всесвітня історія

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ - 1997

94(100)
Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті світової економіки і міжнародних відносин НАН України, м. Київ

Науковий керівник доктор історичних наук

Камінський Євген Євменович

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук **Потсхін О.В.**

кандидат історичних наук **Матвієнко В.М.**

Провідна організація: Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Київ

Захист відбудеться " 16 " квітня 1997 р. о 14
год. на засіданні спеціалізованої ради Д. 01.01.33. при
Київському університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 252655,
Київ ГСП, вул.Мельникова, 36/1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розісланий " 14 " березня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

-Крушинський В.Ю.

Політика США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі закономірно викликає значний науковий і політичний інтерес. Взаємовідносини і взаємодія США та Західної Європи, яка сьогодні впритул підійшла до завершального етапу інтеграції, протягом кількох десятиріч не лише серйозно впливали на їх економічний розвиток, але багато в чому визначали обстановку на європейському континенті і в світі загалом.

Характерною ознакою багатолітнього процесу європейської інтеграції слід вважати сам факт безпосередньої участі американських політиків у її ініціації і розвитку. Однак, взаємовідносини США з західноєвропейськими країнами пройшли різні етапи, мали свої вершини і спади.

Сучасний етап американсько-західноєвропейських відносин позначений впливом якісно нових чинників: 1) з кінця 80-х років різко посилюються об'єднані зусилля західноєвропейських країн у економічній, політичній і військовій сферах, що зміцнює їх позиції як "центра сили" у міжнародному співтоваристві; 2) в Європі, як і в світі загалом, зникла атмосфера "холодної війни", а внаслідок розпаду соціалістичної системи і СРСР відійшло в минуле блокове протистояння на континенті та зменшилась роль США як патрона і покровителя західноєвропейців; 3) постсоціалістичні країни Центральної і Східної Європи, одержавши право і можливість самостійного прийняття рішень і відповідних дій стали на шлях інтеграції з західноєвропейськими структурами.

Сполучені Штати, втративши звичні міжнародні орієнтири, коли всі їх зовнішньополітичні ініціативи були підпорядковані всепоглинаючій ідеї протиборства з "світовим комунізмом" і "радянською загрозою", об'єктивно змушені були зайнятись концептуальним переосмисленням своїх під-

ходів до європейських проблем, зокрема, до західноєвропейської інтеграції. Проблема подолання несприятливих для американських інтересів наслідків інтеграції західноєвропейських країн і урахування інтеграційних процесів на континенті у зовнішньополітичній стратегії США стала однією з найважливіших у європейській політиці Вашингтона.

Актуальність теми дослідження обумовлюється:

- по-перше, надзвичайно великим значенням американсько-західноєвропейських відносин для розвитку міжнародного економічного життя і політичних процесів у Європі в цілому та в її центральноєвропейській частині, зокрема;
- по-друге, необхідністю неупередженого наукового аналізу американського концептуального і, водночас, прагматичного сприйняття інтеграційних процесів у Західній Європі;
- по-третє, важливістю з'ясування нових тенденцій та перспектив розвитку економічних і військово-політичних відносин між США і Європейським союзом (ЄС);
- по-четверте, політичною значимістю для України політики США що до поширення НАТО і ЄС на схід європейського континенту.

Актуальність теми визначає **наукову проблему** дисертаційної роботи: з'ясувати роль і місце інтегрованої Західної Європи в системі зовнішньоекономічних і військово-політичних інтересів США.

Виходячи із зазначеної наукової проблеми, **об'єктом дослідження** є інтеграція західноєвропейських країн у контексті розвитку міжнародних відносин у кінці 80-х - 90-х років, а предметом дослідження є аналіз сучасних процесів формування та реалізації політики США щодо інтеграційних процесів у Європі.

Мета даного дослідження - зробити наукові висновки відносно особливостей процесу розробки і реалізації політики США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі та їх впливу на міжнародні відносини на європейському континенті в кінці 80-х та в першій половині 90-х років.

Для реалізації цієї мети були поставлені такі завдання:

1) висвітлити позицію США щодо власне ідеї інтеграції країн Західної Європи в умовах біполярного розколу європейського континенту;

2) проаналізувати вплив двоїстого розвитку подій в Європі: поглиблення інтеграційних зусиль західноєвропейців та дезінтеграційних процесів у Центрально-Східній Європі на рубежі 80-х - 90-х років на міжнародний курс США;

3) розглянути проблему інтеграції країн Західної Європи у світлі політичних дискусій в США щодо формування нової європейської політики;

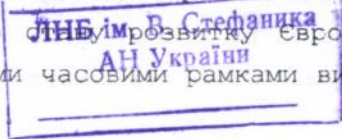
4) дослідити вплив Маастріхтського процесу на економічне життя країн Західної Європи та на американсько-західноєвропейські відносини;

5) розкрити взаємодію політики США і Європейського співтовариства у галузі європейської безпеки;

6) з'ясувати еволюцію ставлення США до інтеграції постсоціалістичних країн у західноєвропейські структури.

Хронологічні рамки дисертаційної роботи охоплюють період від кінця 80-х років, коли розпочався новий етап прискорення західноєвропейської інтеграції, зокрема від

1987 року, коли Єдиний Європейський Акт набув чинності, до сучасного стану розвитку Європейського Союзу. Обмеження роботи цими часовими рамками визначається також

тим, що саме з цього періоду розпочинається складна еволюція європейської політики США під впливом припинення "холодної війни" і трансформації країн Центральної і Східної Європи у "постсоціалістичні". Для створення цілісної картини еволюції політики США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі у першому розділі здійснений історичний екскурс у події другої половини 40-х - 80-і роки.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що на основі залучення й аналізу великої кількості джерел і літератури вперше у вітчизняній історіографії простежена і досліджена еволюція політики США щодо західноєвропейської інтеграції в кінці 80-х - 90-і роки. В роботі відображені і проаналізовані дискусії в політичних колах США з питань розвитку американсько-західноєвропейських відносин; розкрита роль "американського фактора" в інтеграційних процесах, що відбуваються у Західній Європі; розглянуті проблеми економічних взаємовідносин між США і ЄС та висвітлена їх позиція щодо питань європейської безпеки і включення країн Центральної і Східної Європи в західні інтеграційні структури. На захист виносяться такі **основні положення** :

- підхід США до інтеграційних процесів у Західній Європі після Другої світової війни визначався не тільки економічними інтересами США, а й міжнародною обстановкою в Європі, зокрема, необхідністю протистояти реальній чи удаваній "радянській загрози";

- поглиблення об'єднавчих зусиль західноєвропейців, так званий Маастріхтський процес, у поєднанні з припиненням "холодної війни" на рубежі 80-х-90-х років не змінили американського подвійного сприйняття Європейського спів-

товариства як економічного суперника і військово-політичного партнера США;

- підтримка та ініціювання Сполученими Штатами процесів поширення сфери впливу європейських і трансатлантичних інтеграційних структур [НАТО, Європейського союзу (ЄС), Західноєвропейського союзу (ЗЄС) та інших] на країни Центральної і Східної Європи має на меті не лише залучення цих країн до "ринкової демократії", але й збереження міжнародної атмосфери, в якій США відігравали б роль "світового лідера";

- формування західноєвропейського напрямку політики США відбувається в умовах досить гострого суперництва між "ізоляціоністами" (прихильниками невтручання США в європейські справи) та "інтернаціоналістами" (прибічниками беззастережного збереження активної задіяності США в Європі).

Джерельною базою дисертаційної роботи є широке коло американських і західноєвропейських документів, частина з яких уперше вводиться в науковий обіг. Перш за все до них відносяться документи виконавчої влади США, насамперед офіційні заяви і промови американських президентів та членів їх адміністрацій, що друкувалися в офіційних виданнях: "Щотижневє зібрання президентських документів", "Бюлетень державного департаменту США" та в інших виданнях (1). Зокрема, були використані офіційні американські

-----

1. Weekly Compilation of Presidential Documents; US Department of the State of Bulletin /після 1989 року - US Department of State Dispatch/; Current Policy; Bush and Clinton Speakout //Europe.- 1992.- October; Christopher

документи, що розсилалися Інформаційною службою США в американські посольства в 1994-1995 роки (2). Ці документи дають можливість оцінити і проаналізувати офіційну позицію і підходи США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі. Важливими документами, що допомагають в достатній мірі висвітлити сутність і історію об'єднання країн Західної Європи, а також політику США щодо інтеграційних процесів західноєвропейців є офіційні документи Європейського співтовариства (3). Трансатлантична політика США і взаємовідносини США і ЄС у сфері оборони і безпеки, а також проблеми поширення НАТО і ЄС на Схід знаходять документальне відображення в офіційних публікаціях НАТО та інших виданнях (4).

W. Charting a transatlantic Agenda for the 21-st Century //Vital Speeches of the day.- 1995.-July 1.- Vol.61, N.18. NATO's and US interests: Edited Transcript of a Congressional Reserch Service. May 3, 1996.- Washington. 1996. 2. Wireless File. US Information Service. Embassy of the United States of America. Vienna, Austria. 1994-1995. 3. Treaties establishing the European Communities. 1987.- Luxemburg:Office for official Publications of European Communities, 1989;Treaty on European Union (Maastricht) Commission of Europe Commeeettee.-Luxemburg.1992; Europe and the US:the Way Forward. EU Commission.- Brussels, 1995; The United States and the European Community:Their Common interests.- Wash,:European Community Information Service, 1976.

4. NATO Review; Declaration of the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquater, Brussels on 10-

В роботі використані мемуари президентів та відомих політичних діячів (5). Важливе значення в дослідженні проблем, поставлених автором, мають матеріали експертного характеру, підготовлені в таких центрах, як Дослідницька служба Бібліотеки Конгресу, "РЕНД корпорейшн", "Фонд спадщини", Американський підприємницький інститут, Інститут Брукінгса, Рада міжнародних відносин та інші (6).

Стан наукової розробки теми. Досліджувана проблема постійно перебувала і залишається сьогодні в полі зору фахівців - економістів, істориків, політологів. Проте,

-----

11 January 1994 // NATO Handbook.-Brussels.1995; Study on NATO Enlargement.NATO, September 1995 //Transition.-1995. December 15.- Vol.1, N.23; Taft W. The NATO role in Europe and the US role in NATO //NATO Review.- 1992.- N.4.- August. 5. Brzezinski Z. Power and Principle. Memoirs of the national security adviser 1977-1981.- N.Y.,1983; Carter J. Keeping Faith: Memoirs of the President.- L.,1982; Kissinger H. White House Years.- Boston,1979; Kissinger H. Years of Upheaval.- Boston, 1982 ets. 6. Agenda 1994: Critical issues in Foreign Policy- N.Y.,1994; Europe, America and World Economy / Ed. by Loukas Tsoukalis.- N.Y.,1993; Europe 1992: An American perspective. The Brookings Institution.-Wash.,1990; Europe and America Beyond 2000/Council on foreign relations.- N.Y.,1990; The shape of the New Europe.Council on Foreign Relations.- N.Y.,1992; In search of a New World Order:the Future of US-European Relations.-Brookings Institution.-Wash.,1992; Strategic Assessment 1995. US security Challenges in Transition. Institute for national strategic Studies.- Wash.,1995.

сучасний етап розвитку політики США щодо інтеграційних процесів не знайшов належного комплексного висвітлення і не став предметом спеціального вивчення як в українській, так і в зарубіжній історіографії. Для розуміння історії взаємовідносин між США та інтегрованою Європою після Другої світової війни та аналізу впливу внутрішніх і міжнародних чинників на ці відносини важливе значення мають праці А.І.Уткина (7), Г.А.Воронцова (8), Ю.П.Давидова (9), М.З.Захматової (10), науковий звіт про планове дослідження колективу Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН У за 1995-1996 рр. "Трансамериканська інтеграційна система: внутрішнє функціонування і зовнішня взаємодія".-К., ІСЕМВ НАН У./1996; публікації Інституту США і Канади (Москва): "США - Западная Европа: партнерство и соперничество"- М.:Наука, 1978; "США и общеевропейский процесс" М.:Наука, 1991 та інші.

-----

7. Уткин А.И. Доктрины атлантизма и европейская интеграция - М.,1979; його ж. Отношение в США к западноевропейской интеграции// США:региональные проблемы внешней политики.-М.,1971; його ж Стратегия глобальной экспансии: внешнеполитические доктрины США.- М.,1986; його ж Америко-западноевропейские отношения // Совр. внешняя политика США - т.2.- М.,1984. 8).Воронцов Г.А. США и Западная Европа: новый этап отношений.- М.,1979. 9). Давыдов Ю.П. США и Западная Европа в меняющемся свете.- М.,1991; Давыдов Ю.П.,Оберемко Т.В.,Уткин А.И. США и западноевропейские "центры силы".- М.,1978.10). Захматова М.З. Американская экономическая экспансия в странах Западной Европы // Американский экспансионизм. Новейшая история.- М.,1986 та інші.

Проблеми інтеграції країн Західної Європи, зокрема, в контексті міжнародних відносин розглядаються в дослідженнях Л.І.Глухарєва (11), В.Б.Лукова (12), А.В.Парканського "США в мировых интеграционных процессах".- М.,1991; Д.Г.Лук'яненка "Міжнародна економічна інтеграція".- К., 1996 та колективних роботах: "Западноевропейская интеграция: проекты и реальность".- М.,1986; "Западноевропейская интеграция: политические аспекты".- М.,1985; "Общий европейский дом: что мы о нем думаем?"- М.,1991 та ін. Віддаючи належне висококваліфікованому аналізу авторами проблеми відносин між США і Західною Європою треба відзначити, що частині цих робіт властивий певний стереотип, а саме перебільшення ролі суперництва між цими "центрами сили" і надмірна ідеологізація. Поступово, з кінця 80-х років ці тенденції в науковій літературі усуваються.

Слід відзначити наукову цінність сучасних досліджень вітчизняних істориків і політологів у висвітленні деяких аспектів американсько-європейських відносин та принципів формування зовнішньополітичного курсу США (13).

-----

11). Глухарев Л.И. Европейские сообщества: в поисках новой стратегии. - М.,1990. 12). Луков В.В. Общевропейский процесс после подписания Заключительного акта: противоречия и столкновения двух подходов//Разрядка и конфронтация: две тенденции в современных международных отношениях.- М.,1987. 13. Аппатов С.И., Глебов В.В., Коваль И.Н., Райнов П.Я. США: современная внешнеполитическая мысль.- Одесса, 1992; Дашкевич А. На роздоріжжі. Виклики сучасності і парадокси зовнішньої політики США.- К.,1996; Камінський Є., Дашкевич А., Канцелярук Б., Турчак Н. США і Україна: на шляху до партнерства.- К.,1994;

Левну допомогу в підготовці дисертаційної роботи надали автореферати дисертацій із спорідненої проблематики (14). Значний фактологічний матеріал був почерпнутий із американських і західноєвропейських періодичних видань, преси та довідкової літератури.

В американських дослідженнях існують суттєві розбіжності в концептуальному обґрунтуванні політики США щодо інтеграційних процесів в Західній Європі (15). Частина теоретиків і практиків зовнішньої політики США схиляється до беззастережної підтримки об'єднувчих зусиль західноєвропейців, вважаючи, що подальша інтеграція ЄС "запропонує ширший, динамічніший ринок, що буде прибутковим для економіки США" (16). Інша частина вказує на загрозливі тенденції посилення економічного суперництва між ЄС і США (М.Ахо, О.Гарріс, М.Нелсон, М.Тхуров, Л.Цукаліс) (17).

Канцелярук Б.І. Східноєвропейська дилема Америки.- К.,1995; Потехин А.В. Дипломатія США в Восточной Европе.- К.,1991. 14. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економічна інтеграція.- К.,1996; Брусилівська О.І. Політика США щодо Східної Європи після Другої світової війни:аналіз концепцій сучасної американської політології.- К.,1992; Смирнова Н.А.Основные тенденции политики США в отношении Западной Европы.- М.,1991. 15. Аналіз різних точок зору на політику США в Європі див:Callagan D. Between two Worlds : realism,idealism and American foreign policy after the Cold War.- N.Y.,1994; Taft W.H. The NATO role in Europe and US role in NATO //NATO Review.- 1992.- N.4. 16. Bruce L. Europe's Locomotiv // Foreign Policy.- 1990. - N.78.- P.73. 17. Aho C.M. "Fortress Europe": will the EU isolate itself from North America and Asia?//Colambia Journal of

Особливо значні розходження серед представників політико-академічного комплексу США виникали через різне ставлення до військової інтеграції країн Західної Європи. Припинення "холодної війни" і зникнення "радянської загрози", на думку деяких американських експертів, зменшили необхідність американського "захисту" Європи, а також поставили під сумнів доцільність збереження НАТО (С.Швенінгер, Дж.Сандерс, Д.Каллаген та інші). Тому, вважали вони, Америка повинна "піти" з Європи.

"Ізоляціоністській" позиції протистоять прагматики - "реалісти", які відстоюють необхідність збереження місця і ролі США і НАТО в Європі. З їх точки зору, подальша інтеграція в Західній Європі зміцнить економічні і військово-політичні позиції західноєвропейських країн як партнерів США у посиленні безпеки європейського континенту. Вони ж підтримують розширення НАТО і ЄС на країни Центрально-Східної Європи (З.Бжезинський, Д.Каллео, Г.Кіссінджер, Р.Ніксон, Дж.Волкер, Дж.Най, С.Слоун та інші) (18).

World Business.- 1994.- Vol.29, N.3; Harris O. The collapse of the West // Agenda 1994. Critical issues on foreign policy.- N.Y.,1994; Nelson M.M.Transatlantic Travails // Foreign Policy.-1993.-N.92; Thurow U. Head to Head. The coming economic battle among Japan, Europe and America.- N.Y.,1992; Tsoukalis L. The New European Economy. The politics and Economics of integration.- N.Y.,1993. 18. Brzezinski Z. Selective global Commitment // Foreign Affairs.- 1991.- Vol.70, N.4; Calleo D.P.Rebalancing the US-European-Soviet Triangle//Europe and America Beyond 2000.- N.Y.,L.,1990; Nixon R. Seize the Moment: America's challenge in one - superpower world.-

Загалом, як у вітчизняній, так і в американській літературі відсутні спеціальні дослідження, присвячені еволюції політики США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі в 90-і роки. Існуючі в Сполучених Штатах дослідницькі напрямки у цій сфері мають здебільшого суміжний характер, будучи присвячені діяльності ТНК, економічному суперництву через Атлантику, теоретичним аспектам міжнародної інтеграції (19).

Практичне значення дисертації полягає в тому, що вона вирішує важливу наукову проблему, а результати дослідження допомагають глибше зрозуміти витoki і характер сучасної зовнішньої політики США і сутність політико-інтеграційних процесів у Європі. Її матеріали можуть бути використані в подальших узагальнюючих дослідженнях проблем історії міжнародних відносин та історії США, а також при підготовці вузівських курсів і спецкурсів з новітньої історії та міжнародних відносин.

Структура дисертації обумовлена поставленими цілями і завданнями. В її основу покладений проблемно-хронологіч-

-----

N.Y., 1992; Walker J. Keeping America in Europe // Foreign Policy.- 1991.- N.83; Nye J.J. America's Decline: a recurring historical pattern//American Studies News letter.- 1991.- N.23; Sloan S.R. US perspectives on NATO's Future//International Affairs.- 1995.- Vol.71, N.2. 19. Root F. Entry Strategies for International Markets. - Lexington Books (Mass.).- 1987; Hotchkins C. International Law for Business.- N.Y:Mc Draw-Hill, Inc.- 1994; Porter M. Competitive Strategy.- N.Y.:Free Press.- 1980; Lind M. Reinventing America//World Policy Journal.- 1994/95.- Vol.XI.- N.4.-P.77-84.

ний принцип. Робота складається із вступу, п'яти розділів, заключення, списку використаних джерел і літератури.

У вступі обґрунтовуються актуальність, наукове і політичне значення теми дослідження, визначаються мета, завдання та предмет дисертаційної роботи, розкривається наукова новизна і практичне значення роботи, аналізуються документи і література, що були використані для підготовки дисертації.

Перший розділ "ІДЕЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ В КОНЦЕПЦІЯХ І ПРАКТИЦІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США (історичний нарис)" присвячений узагальнюючому аналізу політики США щодо інтеграційних процесів у Західній Європі від їх зачаткування в кінці 40-х до кінця 80-х років. В ньому з'ясовуються чинники, під впливом яких Сполучені Штати підтримували та ініціювали об'єднавчі починання західноєвропейських країн у економічній і військово-політичній сферах міжнародного життя. Показано, що США, поставивши за мету допомогти економічному відродженню західноєвропейських країн, намагалися заручитися підтримкою об'єднаної Західної Європи в своєму протистоянні з СРСР.

Для уникнення небажаних ускладнень внаслідок економічної конкуренції з боку об'єднаної Західної Європи, а також для досягнення політичної єдності західноєвропейців під егідою США, американські правлячі кола прагнули, хоч і у прихованій формі, утримувати ці інтеграційні процеси під своїм контролем. Неприятливими, з американської точки зору, були спроби західноєвропейців здійснювати більш самостійний зовнішньополітичний курс, зокрема курс на розрядку "без узгодженої стратегії з США", що на думку Кіс-

сінджера, "ізолює США і підштовхне Західну Європу до нейтралізму" (20).

В розділі, поряд з висвітленням процесів формування Європейського економічного співтовариства, розглядаються політичні дискусії в американському зовнішньополітичному істеблішменті щодо концептуального обґрунтування європейської політики США, розкриваються спроби США пристосуватися до західноєвропейської інтеграції та їх намагання контролювати її.

Хоча загалом західноєвропейська інтеграція далеко не в усьому розвивалася з урахуванням американських інтересів, але економічна і технологічна зверхність США (яка в 80-і роки поступово зникає), їх військова могутність, а також той факт, що процес об'єднання Західної Європи до кінця 80-х років ще не завершився і не досяг остаточних організаційних форм, давали можливість вищим ешелонам влади США на основних напрямках зовнішньополітичної стратегії досягти узгоджених дій з об'єднаною Західною Європою.

В другому розділі "АМЕРИКАНСЬКЕ СПРИЙНЯТТЯ НОВОЇ ЄВРОПИ НА РУБЕЖІ 80 - 90-х РОКІВ" йдеться про вплив якісно нового етапу поглиблення інтеграції західноєвропейських країн, спрямованого на створення Європейського союзу та нової політико-стратегічної загальноєвропейської ситуації, що настала внаслідок припинення "холодної війни" і розпаду "соціалістичної системи", на формування американських концепцій політики США щодо Західної Європи.

---

20. Kissinger H. White House Years.- Boston, 1979.- P.403.

Американська зовнішньополітична думка, яка зіткнулася з необхідністю переосмислення фундаментальних положень і пріоритетів у сфері зовнішньої політики США, продемонструвала слабку підготовленість до раптового перебігу подій в Європі. У Сполучених Штатах, за словами політолога Д.Мейсона, створився "політичний вакуум"(21).

Закономірно, що американські концептуальні розробки і практичні зовнішньополітичні кроки цього часу були надзвичайно суперечливими і непослідовними. Частина американських експертів висловлювала побоювання, що поглиблення західноєвропейської інтеграції послабить позиції США в економічному суперництві з об'єднаною Західною Європою. Паралельно з цим висувались ідеї про те, що створюваний Європейський союз не перетвориться у "фортецю" стосовно американських товарів і капіталів, а навпаки, буде сприятливим для економіки США.

Але найбільш гостра політична дискусія в американському політико-академічному комплексі розгорнулася навколо можливих наслідків інтеграції країн Західної Європи у політичній і військовій сферах, а також у зв'язку із зменшенням ролі і впливу США у європейських справах. В Сполучених Штатах різко зросла кількість прихильників скорочення військово-політичних зобов'язань США в Європі, що, на їх погляд, мало б змусити західноєвропейців взяти на себе більшу ношу в забезпеченні європейської безпеки. Проте, враховуючи невизначеність майбутнього країн Центральної та Східної Європи і особливо -

---

21. Mason D. Revolution in East-Central Europe. The Rise and Fall of Communism and the Cold War.- Boulder, etc., 1992.- P.160.

країн колишнього СРСР, а також зростання кризових ситуацій в цих регіонах, більшість аналітиків схилилася до думки про необхідність збереження зобов'язань США в Європі і гідтримки "атлантичної солідарності".

Відстоюючи більшу відповідальність західноєвропейців за їх оборону, адміністрація Дж.Буша різко негативно поставилася до більш узгодженого і самостійного курсу цих країн у військово-політичній сфері, зокрема, до активізації Західноєвропейського союзу (ЗЕС). Одночасно Вашингтон демонстрував нерішучість і пасивність у прийнятті широкомасштабних односторонніх чи колективних зобов'язань щодо гарантування стабільності в Східній Європі.

В розділі аналізуються американські погляди на майбутнє розвитку відносин між США і Європейським співтовариством, подальшу долю НАТО, роль і місце об'єднаної Німеччини в Європі. Рубіж 80-90-х років можна охарактеризувати як перехідний період, коли нові концепції політики США щодо Західної Європи ще не набули завершеного характеру, а мова йшла лише про народження тенденцій.

В третьому розділі "ПІДХІД США ДО МААСТРІХТСЬКОГО ПРОЦЕСУ В ЄВРОПІ (економічні проблеми)" розглянуті питання торгівельно-економічних відносин між США і Європейським союзом. Рішення 12 країн-учасниць Європейського економічного співтовариства в Маастріхті в грудні 1991 року про створення Європейського союзу (ЄС) і вільне переміщення товарів, капіталів і послуг в ньому, поступове створення валютного, а згодом і політичного союзу, що свідчило про перехід західноєвропейців до вищого ступеню економічної і соціальної співпраці, сприймалися американцями майже виключно як загроза майбутнім відносинам США з Західною Європою. Після Маастріхту питання про те, який

рівень об'єднання Західної Європи відповідатиме інтересам США і наскільки "дружною" для Америки буде нова Європа, породжували найбільше сумнівів серед американських експертів.

Для подолання небажаного зростання економічного суперництва з ЄС Вашингтон, з одного боку, посилив тиск на західноєвропейців з метою отримання певних економічних поступок, зокрема на переговорах "уругвайського раунду" в рамках ГАТТ, а з другого - став на шлях створення Північноамериканської угоди з вільної торгівлі (НАФТА) і активізував економічне співробітництво з організацією Азіатсько-тихоокеанського співробітництва, з Латинською Америкою.

Одночасно адміністрації Дж.Буша і Б.Клінтона закликали до розвитку координації торговельної і зовнішньоекономічної політики між США і ЄС.

Деяке дистанціювання Західної Європи від США внаслідок посилення економічного суперництва викликало занепокоєння ділових і політичних кіл США і Західної Європи. Під їх тиском адміністрація Б.Клінтона, подолавши початковий етап хитання, стала на шлях узгодження економічних відносин з ЄС і підтримки західноєвропейської інтеграції. В 1995-1996 рр. США розпочали широкий діалог з Європейським союзом для подолання торговельно-економічних бар'єрів між ними. Зокрема, в США активно розробляється концепція трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТАФТА), що охоплювала б Західну Європу і Північну Америку.

Нелегкий процес узгодження інтересів США і ЄС на сучасному етапі відображає об'єктивні суперечності, які залишаються складовою відносин західних "центрів сили". Подальший розвиток американсько-західноєвропейських від-

носин буде визначатися, з одного боку, зростаючою взаємозалежністю світової економіки, а з другого - посиленням конкурентної боротьби в умовах зникнення безумовної гегемонії США і зміцненням ЄС. Оскільки "радянської загрози" як чинника солідарності країн Заходу не стало, то торгівельно-економічне суперництво може часом набирати значної гостроти.

В четвертому розділі "США І ПОЛІТИКА КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ" аналізуються концептуальні настанови і політика США щодо Європейського союзу як чинника європейської безпеки.

Проголошення в Маастрихті положення про те, що Європейський союз як цілісність визначає і здійснює спільний зовнішньополітичний курс і оборонну політику, поставило перед американськими експертами проблему сприйнятності воєнно-політичної єдності Західної Європи для США і рівня подальших зв'язків нової Європи з НАТО.

Серед теоретиків і практиків зовнішньої політики США визначалися три основні напрямки. Одні хотіли, щоб США відмовилися від зобов'язань в Європі і повністю передали функції оборони континенту об'єднаним західноєвропейцям. Інші пропонували розділити тягар оборони Європи між НАТО і США, з одного боку, та західноєвропейцями, з другого. При цьому США скорочують свою присутність, але гарантують безпеку Європи на стратегічному рівні, а західноєвропейці збільшують свій оборонний потенціал на "звичайному" рівні. Третя група аналітиків продовжує сприймати НАТО і США як центральні і незмінні чинники європейської безпеки, а об'єднані військові сили Західної Європи як допоміжні і складові сили НАТО.

Представники кожного з цих поглядів очікують, що країни ЄС, поглиблюючи інтеграцію, будуть розвивати і зміцнювати спільну політику безпеки і оборони, хоча й відводять цій політиці різну роль у досягненні безпеки.

Офіційний Вашингтон, ставши на шлях беззастережного збереження НАТО як гаранта безпеки Європи, досить стримано сприймав активізацію діяльності Західноєвропейського союзу (ЗЄС) і французько-західнонімецького "єврокорпусу" як незалежних від НАТО оборонних інструментів ЄС. Одночасно США не поспішали брати на себе конкретні зобов'язання у врегулюванні кризи на Балканах.

Адміністрація В.Клінтона протягом 1993-1994 років поступово відмовляється від упередженості щодо європейського співробітництва з питань оборони і безпеки і погоджується на окрему, хоч і невідокремлену від НАТО, діяльність ЗЄС, а також йде на співпрацю з країнами Західної Європи в припиненні війни в Боснії. Проте, проголошуючи ідею створення широкої структури європейської безпеки за допомогою НАТО, ЗЄС, ЄС, ОБСЄ та інших інститутів, Сполучені Штати, як і раніше, головну ставку роблять на Північноатлантичний альянс і військово-політичні засоби розв'язання міжнародних проблем.

Розвиток подій на європейському континенті, зокрема в Центральній і Східній Європі, ефективність "східної політики" країн Заходу, рівень взаєморозуміння Росії з США та ключовими європейськими державами є головними чинниками, що визначатимуть характер подальших відносин США і Європейського союзу у сфері європейської безпеки.

В п'ятому розділі "СТАВЛЕННЯ США ЩОДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ СТРУКТУРИ" головна увага приділяється проблемам

входження постсоціалістичних країн в ЄС і НАТО в контексті американсько-західноєвропейських відносин.

Перехід центрально-східноєвропейських країн до плюралістичних політичних систем і ринкової економіки поставив на порядок денний питання про їх тісну економічну співпрацю з Європейським союзом, а побоювання "російського імперіалізму" - про вступ до ЗЄС і НАТО. Позиція адміністрації Буша з цих питань була розмитю й мінливою; вона зайняла позицію пасивного спостерігача за процесом надання Західною Європою допомоги новим демократіям. США не заперечували проти асоціювання цих країн до ЄС, але не мали однозначної позиції щодо їх входження до західних військово-політичних структур, зокрема в НАТО.

Адміністрація Б.Клінтона, подолавши хитання і невизначеність, головним чином під впливом подій в Центральній і Східній Європі, розширила економічну допомогу цим країнам, а в січні 1994 року запропонувала програму "Партнерство заради миру" як форму поступового наближення постсоціалістичних країн до НАТО. В США розгорнулися широкі дискусії про те, які країни, коли і як приймати до НАТО; дискутувалися питання першочерговості прийняття східноєвропейців в НАТО чи ЄС, або ж про необхідність їх вступу в ЗЄС. Всупереч прихильникам швидкого розширення НАТО, адміністрація Клінтона взяла курс на поступове і помірковане зближення з майбутніми партнерами по НАТО - в першу чергу з Польщею, Чехією, Угорщиною. Але й такий курс наштовхувався на негативну реакцію Росії.

Відмовившись від початкової промосковськи сфокусованої позиції і врегулювавши проблему ліквідації ядерної зброї на території України, Вашингтон зайняв сприятлив позицію щодо залучення української держави до співпраці з військовими структурами і протолосив, що "інтеграція

України в Європу є особливо важливою для стабільності і безпеки в цьому регіоні" (22).

США прагнуть паралельного розширення і НАТО, і ЄС на схід, хоч інтеграція постсоціалістичних країн в НАТО стала домінуючою в зовнішній політиці Вашингтона, який планує розпочати офіційні переговори про вступ до НАТО перших претендентів в 1997 році. Намагаючись уникнути нового розколу Європи, про можливість якого попереджає Росія, а також враховуючи позицію України, адміністрація Клінтона в кінці 1996 р. проголосила, що на території нових членів НАТО ядерна зброя не буде розміщуватися. Проте характер міжнародної ситуації в Європі в зв'язку з поширенням НАТО на схід значною мірою буде визначатися ступенем узгодженості політичних курсів США і Росії.

В заключенні викладені основні підсумки дослідження і зроблені узагальнюючі висновки. Політика Сполучених Штатів щодо інтеграційних процесів у Західній Європі протягом 90-х років пройшла еволюцію від концептуальної невизначеності і пасивного спостереження появи нової Європи до формування досить чітких, традиційно багатоваріантних концептуальних настанов і активної співпраці з західноєвропейцями у розв'язанні двосторонніх і міжнародних проблем. Адміністрація Б.Клінтона після певного етапу хитань однозначно проголосила європейську інтеграцію як бажаний для Америки процес зміцнення стабільності і безпеки на європейському континенті. Таке коригування було викликане, з одного боку, поступливістю Європейського союзу щодо поглиблення торгівельно-економічного і політичного спів-

робітництва з США і готовністю йти на компроміси заради "атлантичного партнерства", а з другого - зацікавленістю США в тому, щоб західноєвропейці взяли на себе більший тягар у зусиллях по залученню країн Центральної і Східної Європи до "західної цивілізації".

Аналіз сучасної політики Вашингтона щодо об'єднаної політики західноєвропейських країн свідчить, що незалежно від рівня суперечностей і протиріч між США і ЄС, домінуючою тенденцією залишається їх економічне співробітництво і здебільш співпадаюча політична лінія.

Апробація роботи. Дисертація обговорена у відділі європейських і американських досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, на кафедрі зовнішньої політики і міжнародних відносин Інституту міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка. Матеріали дисертаційної роботи викладені у доповіді на 3-й міжнародній студентській науково-методичній конференції 23-25 квітня 1996 р. м.Київ.

Основні положення дисертації висвітлені у таких публікаціях:

1. Маастрихт, США і європейська безпека // Питання нової та новітньої історії. Міжвідомчий науковий збірник.-К.,1995.- Вип.41. - 0,6 друк. арк.

2. Позиція США щодо політики об'єднаної Німеччини в рамках НАТО // Збірник наук. праць молодих вчених КІСЕМО.- К.,1995.- С.50-56.

3. США, НАТО: європейська безпека в посткомуністичну добу // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини.- 1996,Вип.5. - 0,5 друк. арк.(у співавторстві).

4. Політика США щодо інтеграційних процесів в Європі // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини.- 1995, N 3. - 0,5 друк. арк. (у співавторстві).

5. Ставлення США до проблем інтеграції Центрально-Східної Європи в західноєвропейські об'єднання // Питання нової та новітньої історії.- К.,1996.- Вип. 42. - 0,5 друк. арк.

6. Політика США щодо інтеграційних процесів у Європі: Тези доповіді на 3-й міжнародній студентській науково-методичній конференції 23-25 квітня 1996 р. // Сторінки історії. Видання асоціації істориків вищої школи України.- К., 1996.- N 8.- С.31-32.

Gonchar J.B "EVOLUTION OF THE USA POLICY TOWARDS THE INTEGRATION PROCESS' IN WESTERN EUROPE (the end of 1980's-1990's). Thesis for the scholarly degree of candidate of history. Speciality number - 07.00.02 - World History, Taras Shevchenko University, Kyiv, 1997.

The dissertation is an manuscript. It is devoted to the analysis of the contemporary problems of relations and interactions between the USA and Western Europe. Place of the European integration after the Maastricht treaty in the US economic, political and military strategy is examined in it. Evolution of America's position towards including Central and East European countries in European Union and NATO is investigated.

Гончар Ю.Б. "ЭВОЛЮЦИЯ ПОЛИТИКИ США В ОТНОШЕНИИ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЕ (конец 80-х-90-е годы). Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 - Всеобщая история, Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1997. Диссертацией является рукопись. Она посвящена анализу современных проблем взаимоотношений и взаимодействия между США и Западной Европой. Рассматривается место западноевропейской интеграции после Маастрихтского договора в экономической и военно-политической стратегии США, исследуется эволюция позиции Америки в отношении включения стран Центральной и Восточной Европы в Европейский союз и НАТО.

Ключові слова: західноєвропейська інтеграція, політика США, міжнародні економічні відносини, європейська безпека, НАТО.

Підписано до друку 28.02.97   Формат 60 x 84 1/16

Умовн. друк. арк 1.39   Обл.вид. арк. 1.0   Тираж 100

Академія медичних наук України, вул Мельникова, 53

435008

...TOWARDS THE ... end of ... degree of ... 07.00.02 ... 1987 ... devoted to ... relations ... Europe ... Military ... America's ... European ...

... ...